ŽIVA ŽITNIK: En face

ZKŠT Žalec – Savinov likovni salon, 23. 3. – 25. 4. 2017

Živa Žitnik: En face

Zadnja izmed razstav v sklopu projekta *Prostor, telo in medij v prehajanju*, ki ga bo v mesecu maju zaključila pregledna razstava, naslovljena *Epilog*, v dvorcu Novo Celje, se s portreti Žive Žitnik za konec štiriletne avanture vrača k figuraliki, h klasičnemu ikonografskemu tipu portreta in nazaj k vprašanju, kakšen dialog lahko gledalec vzpostavlja z umetnino.

Hans Belting presenetljivo navaja, da današnja kultura klasični umetnostni portret v glavnem obravnava kot izgubljeno stvar, čeprav še naprej nenehno fotografiramo drug drugega in si umetniki neznansko prizadevajo, da bi portretu dali novo upravičenost in za to našli sedanjemu času primerne oblike.[1] Razlogi za izginjanje pomena portreta so zelo različni. Obraz, ta motiv slehernega portreta, je v množičnih medijih tako imenovane »facialne družbe« postal inflacijski in ga je zato mogoče dobiti za nizko ceno. Kljub temu pa obraz ostaja aktualen že samo zato, ker ga imamo še naprej in se z njim izražamo. Zastarel ni niti »jaz«, katerega izraz so vselej iskali na obrazu.[2]

Figura in portret ostajata pomembni poglavji umetnostnih študij nasploh in imata ustrezno mesto v programih umetnostnih institucij. Kljub novim medijem, ki razširjajo tehnološke možnosti likovnega izražanja, je nadrobno opazovanje, razumevanje in sposobnost upodabljanja človeškega telesa v smislu odzivanja na njegovo realno pojavnost eden od temeljev izobraževanja na likovnem področju.[3]

O posebni moči portreta in njegovem zgodovinskem pomenu nazorno govori dejstvo, da je preživel vse možne stilne in tehnične preobrazbe skozi čas. Celo modernistična gibanja in tekmo s fotografijo, ki je dobila bitko v podobnosti. Za kratek čas se je zazdelo portretno slikarstvo odveč, vendar je ravno fotografija pomagala vnovič razkriti moč slikarskega portreta s tem, ko ga je razbremenila reprezentativne mimetične vloge kot edine verodostojne vizualne upodobitve portretiranca. Svojo zmagovito pot je slikani portret nadaljeval skozi obdobja impresionizma, postimpresionizma, secesijske umetnosti in dobil izviren izraz pri ekspresionističnih slikarjih. Še bolj kot kdaj koli prej je postal dobesedno zrcalo vsega, kar človek nosi v sebi, poglobljena psihološka interpretacija, anatomija duše, s katero notranje lastnosti nadvladajo zunanjo podobo. Odkar lahko sledimo upodobitvam človeka, je človeški obraz v središču njegovega zanimanja – je kot nekakšna podoba vseh podob. Kot zunanjščina bitja, obdarjenega z afekti ali čustvi, je obraz v evropski kulturni zgodovini postal zgoščena podoba človeškosti. *»Kaj pravzaprav je 'obraz'? Obraz postane šele, ko pride v stik z drugimi obrazi, ko se zazre vanje ali ko se oni zazrejo vanj. Takrat postane medij izražanja, samoupodabljanja in komuniciranja. To dejstvo odzvanja v frazah 'iz oči v oči' ali 'iz lica v lice' oziroma iz 'obraza v obraz', ki neposredni ali celo neizbežni stik, ki nastane pri izmenjavi pogledov, označuje za trenutek resnice med dvema človekoma.«*[4]

Položaj en face, čelna upodobitev, naravnost v obraz, je zanimiv tudi za slikarko Živo Žitnik, ker je oseba, ki jo slika, v aktivnem kontaktu z njo. Avtorica slika samo obličja. Portret ji je dovolj. To niso obličja znanih ljudi. Gre za portrete iz njenega zasebnega intimnega sveta znank in znancev, prijateljic in prijateljev, katerih podobe so zbir opazovanj, spomina in domišljije, eruptiven

---

[1] *Hans Belting: Faces. Zgodovina obraza, 2015, p. 132*
[2] *Ibid.*
[3] *Marjeta Ciglenečki: Figura in portret. Otvoritev skupinske razstave v Kibeli, 6. 6. 2008.*
[4] *Hans Belting: Faces. Zgodovina obraza, 2015, p. 9.*
[5] *Vincent van Gogh: Pisma Théu, 2001.*

izbruh akumuliranih impresij o portretirancu, ki privre na plano nepričakovano in ne po naročilu. Zato portreti ostajajo z njo.
Nizi podob, zabeleženi na papirnatem nosilcu, so naslikani v nadnaravni velikosti. Obraz si slikarka povleče čisto predse in uporabi veliko površino za to, da na njej s čopičem razvija prosto igro barv in gest. Slikarsko fakturo prilagaja osebnosti in izrazu portretiranca. Poteze so svobodne in zanosne, ponekod bolj, drugod manj razvidne. Preigravanje mehkobe in prosojnosti z razlivanjem barve na eni strani, s pastoznostjo in agresivnimi potezami na drugi. Čopič ne sledi vedno anatomiji obličja, ampak ga s ploskvami, ki mestoma spominjajo na madeže, še dodatno označi. Čeprav so geste raznolike, nekonvencionalne in od blizu popolnoma nepričakovane, se skupaj s pogosto gorečim, skoraj van-goghovskim koloritom, v celoti zlijejo v življenjsko teksturo mesa. Realistični pristop do portretiranja poudarjajo neolepšana fiziognomija, rahle telesne deformacije, pri čemer izstopajo neskladja med levo in desno polovico obraza, zaplate, praske, brazgotine, podočnjaki, otekline, nepravilnosti in prepogibanje mesa, mikroskopski detajli.
Barva je osnovni konstitutivni element njenega portreta. Ekspresivno strukturirani barvni nanosi dajejo platnu mrzlično živahnost, ki vznemiri gledalca. Ozadja slik pretežno ostajajo enobarvna in ne določajo prostora, v katerem je naslikani. Podpirajo njegov značaj in so prilagojena do te mere, da pozornost opazovalca fokusirajo na bit podobe same. So očiščena balasta atributov. Le izjemoma slikoviti kosmiči rdečine ali modrine v ozadju razgibajo celoto.

Živa Žitnik, Aleša, 2005, olje in akril na papirju

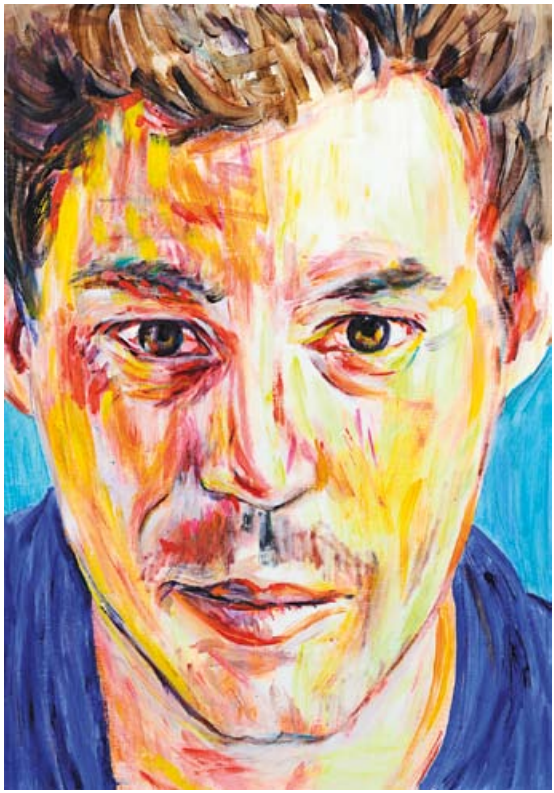

Živa Žitnik, Natan, 2011, olje in akril na papirju

Strasten slog močnih barv, gosta površinska tekstura in deformiranost spominjajo na pristop ekspresionistov, na drugi strani pa na intimne podobe, ki bi si jih lahko zamislila Édouard Vuillard ali Gabrijel Stupica. Enako partikularnost, živost in zavračanje idealizacije razkrivajo dela Luciana Freuda, bravura Francisa Bacona, silovitost Edvarda Muncha, neponarejena in predirna faktura Oskarja Kokoschke, ranljivost in napetosti Egona Schieleja, brezimni modeli iz družbenega dna Chaïma Soutina, katerih podobe so bile poveličane v vélike portrete. Vsi našteti so dali portretu v 20. stoletju izvirni izraz, začenši z van Goghom, začetnikom nove epohe. Z njim in njegovimi nasledniki prispe razvoj evropskega slikanega portreta do dramatičnega vrha. *»Rajši ko da skušam točno podati, kar vidim, svobodneje uporabljam barvo, da se krepko izrazim,«*[5] je znameniti stavek iz umetnikovega pisma bratu Théu, ki se najčisteje ujema tudi z njegovimi portreti. Pomeni pravo napoved in credo vsega ekspresionističnega portretnega slikarstva, ki dosega bolj prepričljiv izraz »resničnosti«, kot bi ga s še tako podrobnim faktografskim opisom. Ne izgled, ampak pojavnost portretiranca je tisto, kar je pritegnilo avtorico. V njenih portretih gre za mimetično opisovanje zunanjega sveta, slikarski prostor pa še vedno ostane zaslon za njeno notranjost. Fiziognomija obrazov opredeljuje zunanji svet, v slikarski potezi pa se zrcali njeno videnje osebe, ki jo portretira. Njene slike skozi dioptrijo frontalnega pogleda prikazujejo in govorijo o zavesti, o kalejdoskopskosti vstopa v dušo portretiranca skozi oči, za katere je že veliki Leonardo govoril, da so okno duše.

»Odločitev, da bom naslikala neko osebo, občutim kot klic iz svoje notranjosti, nekakšno notranjo nujo, ki vztrajno tli in čaka na uresničitev, dokler se ji ne prepustim in ji pomagam zaživeti v realnem življenju – v sliki.« Rezultat je neposrednost podobe, ki prisili gledalca k soočenju. Mestoma deluje vsiljivo, saj težko ubežimo psihološki prepričljivosti, ki jo podoba izžareva. Drugič so pogledi zamaknjeni v neskončnost, pretežno pa hipnotično zazrti v nas, namrščeni, zadovoljni, nikakor pa ne ujeti v afektu, trenutku lastne emocije, saj so odsev avtoričine osebne sinteze občutenj in odnosa do portretiranca.

Kdo so upodobljenci? Kakšne so njihove zgodbe? Vse, kar je neznano, je vedno vabljivo in nas zato vpeljuje v sfere domišljije. Identitete upodobljencev so znane le umetnici. *»Črpam iz osebnega spomina, slikam večinoma znance, vendar se ne trudim naslikati le človekove 'prave' podobe. Iščem tisto, kar se skriva za površino, za dejansko fizično podobo in se zgodi v meni.«* Umetnica ne skriva radovednosti o odzivu naključnih opazovalcev, ki jih izrekajo v dialogu z neznanci na stenah.

Ravno dialogi, s kakršnimi smo se srečevali v okviru razstav projekta, tokrat izrazito prehajajo na dialog med umetniškim delom in gledalcem samim. V času, ko je v poetike številnih ustvarjalcev vedno teže prodirati, razpoznavati izhodiščne postavke, vzgibe, je struktura portreta takšen primarni zaznavni objekt, na katerega se instinktivno odzovemo, in se ne glede na to, ali poznamo naslikano osebo ali ne, hitro osebno vpletemo v opazovanje, brez postavljanja kakršnihkoli prostorskih in časovnih pregrad. V človeku portret vzbudi hitro reakcijo, ga angažira, da s podobo vzpostavi duhovni odnos in vidi onkraj svojih trenutnih potreb. *»Vsebina, zavita v podobe ljudi, ponuja različne načine gledanja. Gledalec se lahko zadovolji z obrazno podobo, če pa je pripravljen, ga slika pelje dlje,«* pravi Žitnikova o svojih portretih. Podoba govori z mimiko v mnogoterih odtenkih, od katerih gledalec pač reagira na tistega, ki je v skladu z njegovo notranjostjo.

Ko stojimo pred portreti, se sprašujemo, ali stojimo pred občutji upodobljenca, umetnika ali nas samih.

Katarina Kukovič

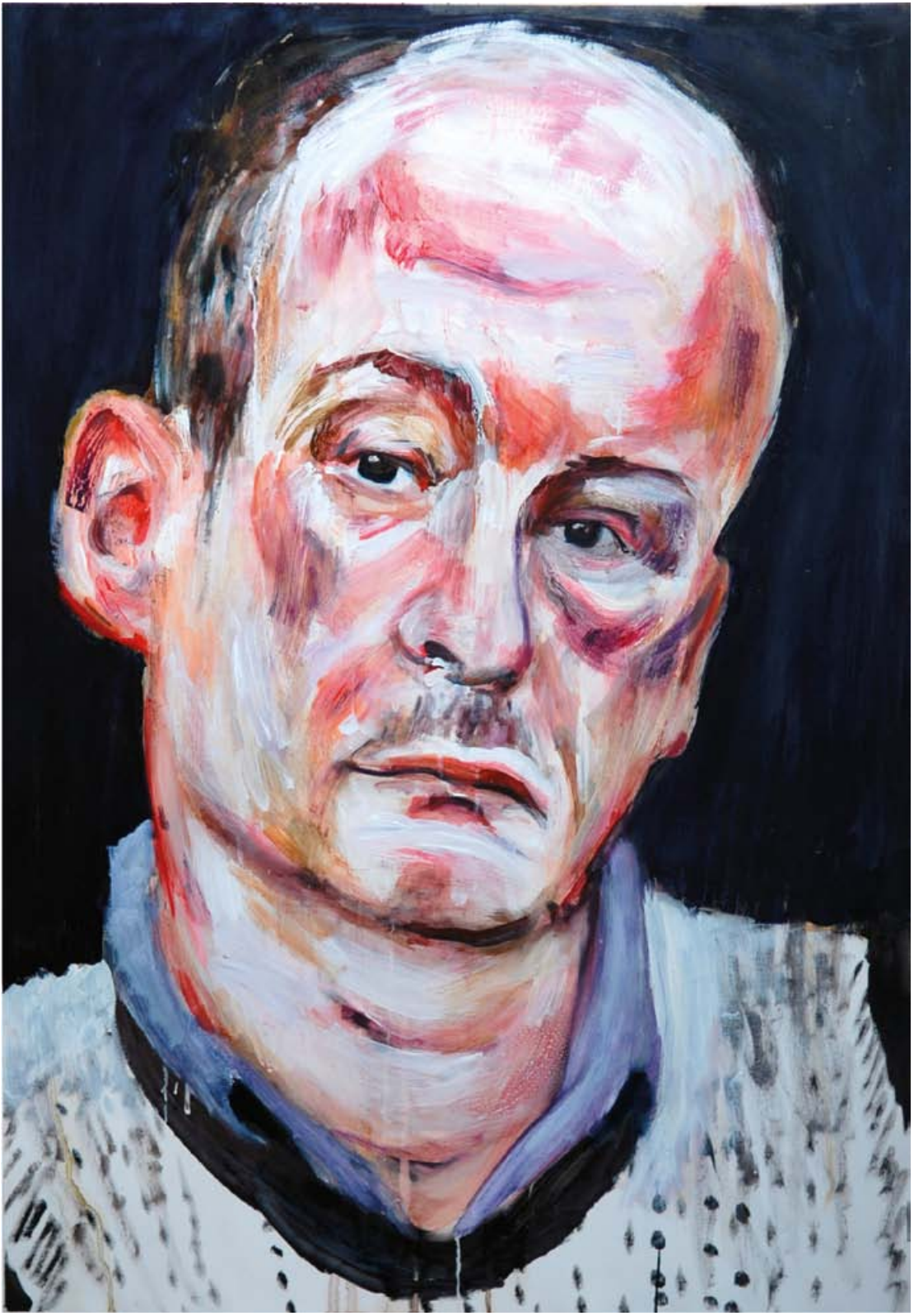

Živa Žitnik, Georg, 2006, olje in akril na papirju

Živa Žitnik (1981, Ljubljana) je leta 2005 diplomirala iz slikarstva na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani pri red. prof. Metki Krašovec. Leta 2007 je prejela Prešernovo nagrado na podiplomskem študiju ALUO, leto kasneje pa je magistrirala iz slikarstva na temo »Za masko (avto)portreta« pri mentoricah red. prof. Metki Krašovec in doc. dr. Nadji Zgonik.
Poleg razstavljanja na mnogih skupinskih razstavah v Sloveniji, Italiji, Nemčiji, Angliji in tudi v New Yorku, je avtorica samostojnih razstav v Tobačnem muzeju v Ljubljani (2006), v Bežigrajski galeriji 1 (2010), v La Scatola Gallery v Londonu (2011), na Veleposlaništvu Republike Slovenije v Londonu (2012), v Galeriji Kresija v Ljubljani (2011) in nazadnje v Galeriji Equrna v Ljubljani (2016). Živi in ustvarja v Ljubljani.

Živa Žitnik, Valentina, 2006, olje in akril na papirju.

Na naslovni strani: Živa Žitnik v ateljeju (Foto: Tihomir Pinter, 2009)

ZKŠT Zavod za kulturo, šport in turizem Žalec,
Aškerčeva 9a, www.zkst-zalec.si
Razstavo, ki sodi v projekt Prostor, Telo in Medij v prehajanju, je pripravil Zavod za kulturo, šport in turizem Žalec
februar-marec 2017

Razstavo je podprlo:
REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO